

STUDIAREA complexelor arheologice de pe Grădiștea Ulmilor, începută cu peste trei decenii în urmă și reluată de noi în anii 1956—1957, a fost continuată și în vara anului 1958.

Lucrările s-au executat în decursul a două etape. În prima s-a lucrat în strînsă colaborare cu membrii Centrului de Antropologie, cu fonduri puse la dispoziție de acest centru, iar în a doua etapă cu fonduri primite de la Institutul de arheologie.

Săpăturile s-au desfășurat succesiv în trei sectoare apropiate: Boian A, Boian B și sectorul «necropolei».

Boian A. În partea de est a grindului a fost continuată seria șanțurilor perpendiculare pe axul lung al așezării Boian A, prin alte șanțuri săpate în afara stațiunii, apoi au mai fost trasate trei șanțuri perpendiculare pe direcția celor amintite. În prezent, cea mai mare parte din suprafața așezării este înconjurată cu șanțuri și astfel este posibilă delimitarea întinderii complexului. Pe baza datelor cunoscute porțiunea păstrată are aproximativ 30 m lungime și circa 30 m lățime. Singura porțiune necercetată este cea din preajma malului de nord al grindului, de-a lungul căruia s-ar putea descoperi unele complexe de locuire.

Prin șanțurile orientate est-vest s-a urmărit rezolvarea, cel puțin parțială a două probleme importante: precizarea stratigrafiei și intensitatea locuirii. Pentru realizarea obiectivului propus s-a făcut o secțiune de-a lungul axului est-vest al așezării. În porțiunea răsăriteană a șanțului, imediat sub solul vegetal, se află un strat de circa 0,50 m grosime alcătuit din sfărîmături mărunte din valve de scoici și din cioburi mici, corodate; sînt urme evidente de inundație. Ele dovedesc că în ultimele secole apele de inundație ale Dunării au acoperit în întregime suprafața așezării. Pe profil se observă cîteva dungi de sfărîmături de scoici, alternînd cu benzi subțiri sau mai groase de pămînt negru format datorită vegetației de uscat. Sub stratul descris se află un strat de pămînt de culoare neagră. Pînă la 0,50 m adîncime, în cuprinsul acestui strat, au apărut cîteva fragmente ceramice de tip geto-dacic, un ciob de tip Petru Rareș și alte cîteva mici, rulate, de tip Vidra. Primele resturi *in situ* ale așezării Boian A se întîlnesc de abia la circa 0,60 m adîncime, adică la partea inferioară a stratului de pămînt negru și se continuă, cu încă circa 0,30 m adîncime în pămîntul galben. La baza stratului de cultură Boian s-au descoperit doar cîteva bucăți de vatră răvășită. În schimb, într-un alt șanț la partea inferioară a stratului au fost delimitate trei gropi: două

* La săpături au participat: Eugen Comșa, Maria Comșa, dr. Dardu Nicolăescu-Ploppor și Laurenția Bibiri. Timp de zece zile a participat și arheologul

cehoslovac Evžen Neustupný de la Institutul de arheologie din Praga.

de dimensiuni reduse, iar a treia mai mare. Ultima conținea o cantitate mare de materiale diferite (unelte de silex (fig. 1 și 2) oase de animale, numeroase fragmente ceramice (fig. 3)) reprezentând un complex închis din faza Vidra a culturii Boian.

În aceeași groapă s-a descoperit și un cap de figurină antropomorfă modelat realist. Căpșorul are redat în relief: nasul, urechile, buzele și chiar bărbia. În schimb, ceafa este dreaptă.

Pe plajă, în dreptul stațiunii, a fost găsită o altă figurină antropomorfă, în picioare. Căpșorul este rupt din vechime. Figurina are analogii în cadrul culturii Hamangia și în sudul egeic.

Relații cu triburile de lângă Marea Neagră sînt confirmate și printr-o valvă de *Cardium* descoperită în altă groapă.

Pe terenul cercetat, lângă marginea de sud-vest a așezării, s-au golit și două gropi din epoca geto-dacică; din umplutură s-au adunat oase de animale și fragmente ceramice specifice. Se cuvine să subliniem faptul că pe toată întinderea săpăturilor noastre, mai ales în afara așezării, s-au găsit numai câteva complexe geto-dacice izolate.

Dacă avem în vedere și descoperirile din anii 1956

și 1957 se poate trage concluzia că pe locul așezării Boian A sînt documentate resturi de locuire din: faza Bolintineanu (prin urme sporadice), faza Giulești (prin cîteva cioburi izolate), faza Vidra (prin strat de cultură), faza Petru Rareș (prin diferite cioburi relativ rare), prima epocă a fierului (prin cîteva fragmente ceramice), a doua epocă a fierului (prin mai multe complexe izolate) și epoca feudală, secolele XIV—XV (prin cîteva cioburi). Materialele din fazele Bolintineanu și Giulești au fost adunate de pe plajă, în schimb, avem date despre raportul în timp dintre faza Vidra și Petru Rareș. Cioburi de tip Petru Rareș s-au descoperit deasupra stratului cu materiale de tip Vidra.

Cît privește cea de a doua problemă, în porțiunea săpată, intensitatea locuirii din faza Vidra a fost slabă.

Săpăturile nu s-au oprit la pămîntul galben « viu », deoarece din experiența anului 1957, știam că din loc în loc, la circa 1,20 m adîncime (față de nivelul actual) se găsesc morminte neolitice. Într-adevăr, în afara așezării au mai fost descoperite: un mormînt de adult și unul de copil, iar în cuprinsul ei încă două morminte de copii și unul de adult. În dreptul gîtului unui copil s-a aflat un șirag de 69 mărgelă lucrate din scoici de *Spondylus gaederopus*. Pămîntul de umplutură din gropile mormintelor era de culoare galbenă și nu se deosebea prin nimic de solul din jur, de aceea formele și dimensiunile gropilor nu au putut fi determinate. Cele cinci schelete erau în poziție chircită, pe partea stîngă, la adîncimi diferite, între 1,08 m și 1,66 m față de nivelul actual al solului. Scheletele copiilor

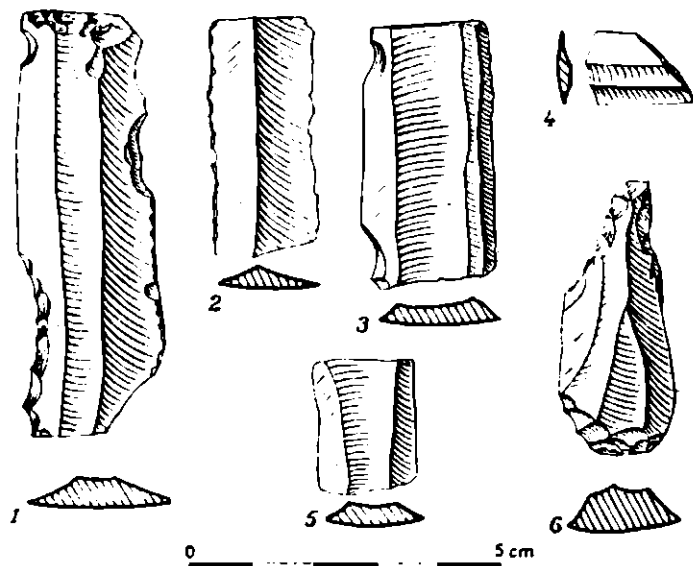

Fig. 1. — Unelte de silex din faza Vidra, 1—3, 5, lame; 4, trapez; 6, sfredel.

se aflau la aceeași adâncime ca și cele de adult. Orientarea prezintă o variabilitate redusă, patru schelete aveau craniul îndreptat spre: NNE 30°, NE 50°, și ENE 80°. Din al cincilea schelet s-au păstrat oase puține, ce nu permit determinarea orientării.

Între cele patru schelete se constată unele deosebiri, în privința poziției brațelor. Scheletul de copil cu mărgelile avea brațul drept așezat în lungul corpului și puțin îndoit din cot, mâna stângă era puternic îndoită și așezată cu palma aproape de mandibulă. Alt schelet avea mâna stângă îndoită mult, iar mâna dreaptă îndoită din cot și așezată pe piept.

Ultimele două aveau mâinile îndoite și așezate cu palmele în dreptul obrazului. Observația că toate cele cinci schelete se aflau în pământ galben permite să datăm cu certitudine mormântul în epoca neolitică. Dacă avem în vedere și constatarea că în dreptul mormintelor nu se observă deranjamente la partea inferioară a stratului de pământ de culoare mai închisă (la baza căruia se află materiale Boian *in situ*) atribuim aceste schelete purtătorilor culturii Boian.

Deosebiri în privința poziției mâinilor ar putea fi explicate prin mici diferențe cronologice.

Pînă acum în legătură cu așezarea la care ne referim au fost descoperite opt schelete pe care le atribuim culturii Boian. Adăugînd și cele opt morminte de copii descoperite la Glina,¹ vom constata că din totalul de 16 schelete, cinci sînt de adulți și 11 de copii. Cifrele arată un procent ridicat al mortalității infantile în cadrul comunităților culturii Boian.

Deși numărul mormintelor din așezarea Boian A este relativ redus, se pot observa totuși unele indicii cu privire la obiceiurile și la starea socială a purtătorilor culturii Boian A.

Mormintele izolate răspîndite în interiorul și în afara așezării arată că încă nu se ajunsese la formarea necropolelor. Scheletele de copii, femei și bărbați se găsesc la aceeași adâncime, și așezate numai pe partea stîngă.

Scheletele de adulți sînt lipsite de inventar. Toate acestea reflectă o anumită concepție despre moarte. Explicarea ei nu se poate face pe baza datelor arheologice existente, în schimb, datele etnografice ne-ar putea fi de mare folos.

Un singur lucru este cert, că lipsa inventarului din mormintele de adulți arată, pe de o parte, egalitatea dintre bărbați și femei și pe de altă parte egalitatea din punct de vedere social a tuturor membrilor comunității.

În marginea de sud-vest a așezării în mijlocul unei gropi (pe fundul căreia se afla un strat de cenușă neagră) a fost dezvelit un schelet (probabil neolitic) în

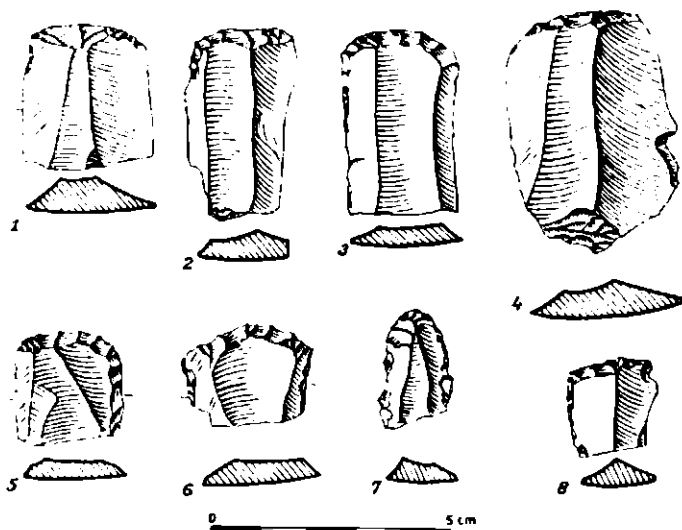

Fig. 2. — Răzuitoare de silex din faza Vidra.

¹ Informație de la M. Petrescu-Dimbovița.

poziție chircită, întors cu fața în jos. Spre deosebire de toate mormintele descoperite pînă acum în preajma așezării Boian A, acest schelet avea craniul orientat spre SSV 220°. Prin groapa de formă rotundă, prin stratul de cenușă și prin poziția puțin forțată a scheletului, complexul se aseamănă cu cele descoperite la Traian, considerate de H. Dumitrescu ca fiind de caracter magic și puse în legătură cu cultul fecundității¹.

Probabil că și descoperirea de la Boian are un caracter magic, dar nu socotim posibil a da o explicație certă acestui complex funerar în lipsă de analogii mai apropiate din punct de vedere cultural și teritorial.

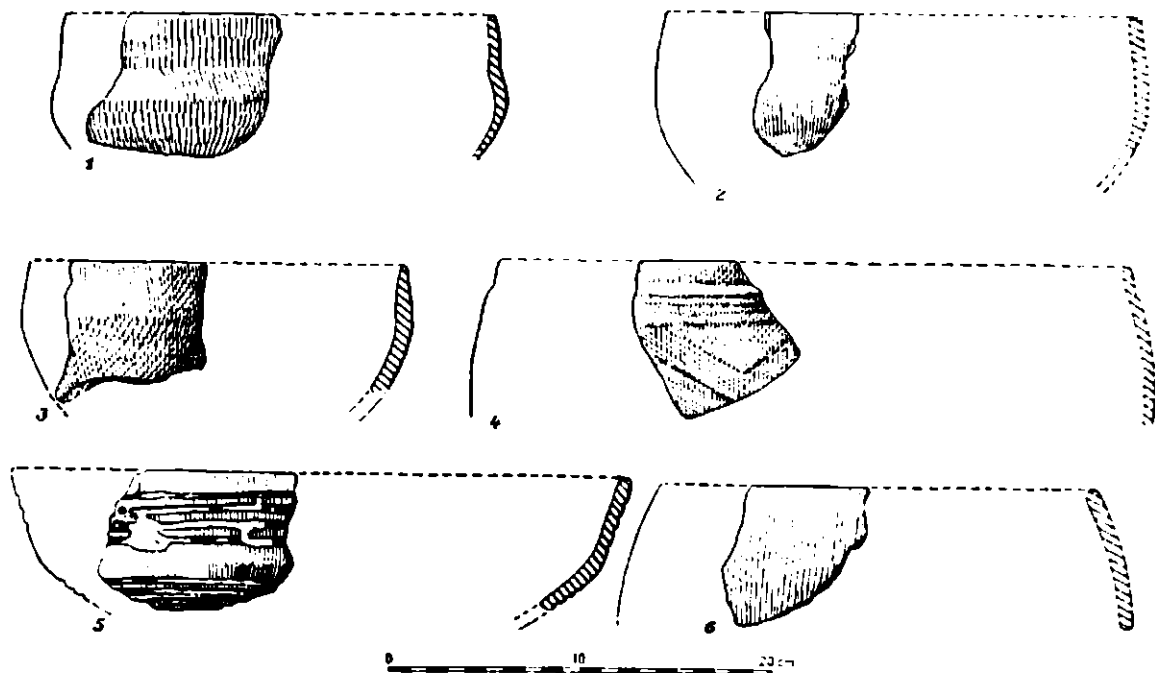

Fig. 3. — Forme de vase din faza Vidra.

Boian B. Așezarea cunoscută de arheologi prin săpăturile lui Vasile Christescu², se găsește în mijlocul grindului Grădiștea Ulmilor, lângă malul de sud al acestuia. Pe terenul așezării, cu cîțiva ani în urmă, a fost săpată o groapă de mari dimensiuni pentru amenajarea unei ghețării, iar la marginea de vest a stațiunii s-a clădit o casă. Deoarece prin aceste lucrări s-au distrus cîteva complexe arheologice, am considerat utilă efectuarea unei săpături de salvare în porțiunea rămasă neatinsă de construcțiile amintite și de săpăturile arheologice mai vechi.

Cu prilejul săpăturilor din așezarea Boian B efectuate cu peste trei decenii în urmă, datorită metodelor de lucru folosite în acea vreme, Vasile Christescu, ajungînd la 1,50—1,70 m adîncime la un strat de pămînt de culoare galbenă, cu materiale mai puține, a oprit săpătura considerînd că a dat de baza stratului arheologic³. Pentru a se cunoaște grosimea exactă a stratului de cultură, succesiunea depunerilor arheologice precum și pentru datarea lor precisă, au fost săpate două

¹ H. Dumitrescu, O descoperire în legătură cu ritul de înmormîntare în cuprinsul culturii ceramicii pictate Cucuteni-Tripolie, în SCIV, V, 3—4, 1954, p. 399—425—429.

² V. Christescu, Les stations préhistoriques du lac de Boian, în Dacia, II, 1925, Buc., p. 276—303.

³ Ibidem, de exemplu, p. 282.

suprafețe: suprafața A (la extremitatea estică a așezării) și apoi alături suprafața B (lângă marginea sudică) săpată pînă la pămîntul viu. Săpăturile noastre au ajuns pînă la aproximativ 8 m adîncime față de punctul cel mai înalt al tellului. În porțiunea săpată de noi stratul de cultură are 6 m grosime, iar fundul unei gropi se găsește la 7 m adîncime.

Stratul de depuneri arheologice se află pe un sol de culoare galbenă (löss ?). Locul ales pentru așezare era neted. Pe pămîntul viu de culoare galbenă s-a format (în mod natural și în parte prin intervenția omului) un strat subțire de pămînt de culoare cafenie. În cuprinsul acestui strat și în pămîntul de umplutură al unei gropi mici s-au găsit o serie de fragmente ceramice. Unele cioburi au făcut parte din vase modelate din lut amestecat cu multă pleavă, care serveau la păstrarea proviziilor. O altă categorie de vase au fost lucrate cu grijă, din același fel de pastă dar cu suprafața pregătită anume pentru a fi ornamentată. Decorul de pe ele constă din linii paralele incizate, avînd pe ambele părți crestăte triunghiuri mărunte. Șirurile de triunghiuri nu sînt continue. Fiecare triunghi este mărginit de spații libere destul de largi. Amintim și cîteva fragmente ceramice din vase de pastă fină, de culoare neagră și ornamentate cu caneluri mărunte dese. Materialele descrise sînt prin pastă, formă și decor, caracteristice pentru faza Bolintineanu a culturii Boian. Deosebiri tipologice constatate, în comparație cu alte complexe din aceeași fază, par a indica o diferență în timp.

Pe același loc și în jur s-a depus stratul de peste 5 m grosime, format în cursul locuirii gumelnițene. Ținînd seama de rămășițele păstrate tellul a avut forma ovală, dar din cauza inundațiilor Dunării a fost distrusă o parte din întinderea stațiunii, de-a lungul marginii sudice.

În colțul de nord-vest al suprafeței A s-au dezvelit porțiuni din cîteva vetre. În funcție de ele, de resturile de arsură, de grupurile de rîșnițe găsite *in situ* la diferite adîncimi și după culoarea solurilor stratul de cultură Gumelnița, din porțiunea săpată, a fost împărțit în zece niveluri (cele inferioare fiind precizate mai ales după resturi de arsură și după culoarea solului). Referindu-ne la stratul gumelnițean se cuvine să amintim că, în apropiere, cu prilejul săpării gropii pentru ghețarie, au fost găsite rămășițele unei locuințe distruse prin incendiu. Pe podeaua casei, sub stratul de lipitură arsă, se aflau diferite obiecte și numeroase vase întregi și fragmentare. De aceea, în stadiul actual al cercetărilor, trebuie să admitem că așezarea purtătorilor culturii Gumelnița a fost distrusă prin foc cel puțin o dată.

Analiza provizorie a materialelor ceramice scoase la iveală, pînă acum, din nivelurile inferioare ale așezării gumelnițene Boian B, permite să conchidem că stațiunea s-a format într-o perioadă în cursul căreia în domeniul ceramicii se mai păstrau foarte puține elemente de tradiție Boian, prin urmare la începutul culturii Gumelnița propriu-zise. Așezarea a fost locuită intens vreme îndelungată, căci numai așa se poate explica depunerea stratului de cultură de peste 5 m grosime.

Se cuvine să acordăm toată atenția unui complex ce nu a mai fost întîlnit pînă acum în așezările gumelnițene. La baza celui de al treilea nivel (de jos în sus) într-un strat de pămînt galben, ners, cu foarte puține materiale s-au dezvelit resturile unei « construcții » făcute din birne de stejar, din care s-au păstrat doar urme de putregai sau bucățele mici de lemn carbonizat. Din această « construcție » s-a cercetat o porțiune lungă de numai 5 m. Ea este alcătuită din urme de pari așezați în două direcții perpendiculare una pe alta. Birnele orientate nord-sud au între 0,10—0,20 m grosime și 0,45 m lungime maximă, iar cei trei pari orientați est-vest au 0,10 m grosime și respectiv 0,90 m, 1,10 m și 1,70 m lungime. Menționăm că parii din primul șir dinspre nord au capătul sudic înfipt în pămînt,

iar cel nordic este înclinat arcuit spre miază-noapte. Fără îndoială că parii au fost înfiți vertical. Până acum nu am găsit o explicație convingătoare pentru construcția descrisă. În unele privințe s-ar asemana cu un fel de palisadă. Un indiciu în acest sens ar fi și faptul că și în suprafața B, la aceeași adâncime s-au dezvelit resturi de birne groase, ascuțite la vîrf și înfipte vertical. Porțiunea păstrată a unui astfel de par are 0,35 m înălțime și 0,24 m diametru.

Semnalăm că, în ultimele trei niveluri gumelnițene, s-au descoperit mai multe fragmente ceramice din vase modelate din pastă amestecată cu cochilii de melci, pisate. Până acum se știa că folosirea ca degresant a cochiliilor pisate a fost caracteristică fazelor Gumelnița C și D. Acum însă se pune problema dacă obiceiul de a amesteca în pastă cochilii pisate, documentat prin cioburile din cele trei niveluri gumelnițene reprezintă o manifestare locală sau dacă nu cumva el indică o influență nord-pontică mai veche.

Stratul de cultură Gumelnița este suprapus în jumătatea de apus a așezării de un altul de circa 0,30 m grosime conținând materiale de tip Gumelnița D. O serie de astfel de fragmente ceramice au fost descoperite și publicate încă de V. Christescu¹. Este vorba de cioburi caracteristice lucrate din pastă amestecată cu cochilii pisate. Unele vase aveau buza puțin răsfrintă și marginea îngroșată. La exterior de-a lungul buzei s-au făcut creștături verticale. Alte vase au pe umeri șiruri orizontale de adîncituri de formă neregulată.

În sfîrșit, ultimul strat de cultură documentat pe tellul Grădiștea Ulmilor, are circa 0,20—0,30 m grosime și este alcătuit din pămînt de culoare cafenie închis-neagră. Dintre materialele adunate din cuprinsul lui amintim cioburi din vase de culoare neagră la exterior, lustruite puternic și ornamentate cu grupuri de caneluri și proeminențe; fragmente de vase cu torți înalte, decorate la exterior cu caneluri înguste, verticale și orizontale. Ceramica descrisă datează din prima epocă a fierului.

Astfel de materiale au fost adunate încă din timpul primelor săpături², dar sub influența părerilor lui Vasile Pârvan și în lipsa unor descoperiri asemănătoare la noi, Vasile Christescu — deși cita analogii hallstattiene din Iugoslavia — le-a considerat contemporane cu materialele de la sfîrșitul culturii Gumelnița. Faptul a provocat vii discuții cu privire la datarea sfîrșitului culturii Gumelnița³. Încă din anul 1932 materialele din prima epocă a fierului (de la Boian B) au fost despărțite tipologic de cele eneolitice și atribuite de către Ion Nestor, sfîrșitului epocii bronzului (= hallstatt)⁴. De abia după ce în sudul țării noastre au fost descoperite numeroase complexe din prima epocă a fierului, problema a fost reluată de D. Berciu și, în funcție de analogii apropiate și sigure, materialele au fost date la sfîrșitul primei epoci a fierului⁵.

Totalizînd datele prezentate ajungem la concluzia că prin săpăturile noastre a fost rezolvată problema stratigrafiei așezării Boian B, în sensul că în cuprinsul ei sînt patru straturi de cultură ce se succed în ordine cronologică astfel: I, cultura Boian (faza Bolintineanu); II, cultura Gumelnița; III, cultura Gumelnița D; IV, Prima epocă a fierului.

¹ V. Christescu, op. cit. de exemplu: p. 297, pl. XXXVIII, 1—3, 6.

² Ibidem, de exemplu: p. 287, pl. XXIX, 1—3, 11, 24 și altele.

³ Vladimir Dumitrescu, din cauza lipsei datelor stratigrafice din așezarea Boian B, admitea o datare foarte tirzie a sfîrșitului culturii Gumelnița (în comunicarea făcută la al VII-lea Congres Internațional

al Științelor istorice ținut la Varșovia în 1933, în *Dările de seamă ale congresului*, vol. I, 1933, p. 44—45, citat după D. Berciu, în *Apulum*, III, 1948, p. 136, nota 4.

⁴ Ion Nestor, *Der Stand der Vorgeschichtsforschung in Rumänien* în 22 *BerRGK*, 1933, p. 112.

⁵ D. Berciu, *Ceramica hallstattiană la Boian*, în *Apulum*, III, 1948, p. 136—143, 144.

În sectorul necropolei, apele au dezvelit, în parte, două schelete omenești. Spre toamnă când nivelul apelor a scăzut mult cele două schelete au putut fi cercetate. Ambele erau în poziție chirchită pe stînga. Unul era de adult și ca inventar avea o mărgică de scoică, iar al doilea, al cărui craniu a fost distrus de apele lacului, avea o greutate de lut ars în regiunea pieptului.

În același sector s-au mai descoperit porțiuni izolate din două schelete gumelnițene tîrzii și un craniu fragmentar din aceeași vreme.

EUGEN COMȘA

АРХЕОЛОГИЧЕСКИЕ РАСКОПКИ В БОЯНЕ

КРАТКОЕ СОДЕРЖАНИЕ

Раскопки 1958 года в Грăдиштя Ульмилор посреди озера Боян производились на трех участках:

Боян А. Последние раскопки выявили, что сохранившийся участок поселения занимает около 30 x 30 м. На раскопанной площади не обнаружилось следов жилищ *in situ*. У края поселения найдено и большей частью раскопано несколько ям; одна из них, большего размера, содержала обильный керамический материал фазы Видра боянской культуры. Следует отметить, что в той же яме найдена реалистически вылепленная статуэтка. Другую статуэтку нашли просто на земле у края поселения. В пределах поселения и близ него обнаружено еще пять скелетов в скорченном положении на левом боку, ориентированных на С-С-В 30°, С-В 50°, и В.-С.-В 80°. Сохранность пятого скелета не позволяет определить его ориентировку. Положение рук несколько различно. По их стратиграфическим положениям и характерным признакам автор относит эти погребения к боянской культуре (фаза Видра).

Боян В. Благодаря раскопкам 1958 года удалось установить стратиграфическую последовательность археологических наслоений. В раскопанном участке культурный слой достигает 6 м толщины.

В основании вскрыт тонкий культурный слой, содержащий археологические материалы болиитинянской фазы боянской культуры. Он перекрыт слоем гумельницкой культуры, толщиной свыше 5 м, в котором (по очагам, по группам зернотерок и по другим критериям) было установлено 10 горизонтов. У основания III горизонта, снизу вверх, были вскрыты остатки деревянной постройки из более толстых вертикальных и более тонких горизонтальных столбов. По-видимому, «постройка» представляла своего рода палисад.

Гумельницкий слой перекрывается слоем Гумельница D и слоем раннего железа.

В участке «некрополя» обследованы остатки четырех позднегумельницких костяков.

ОБЪЯСНЕНИЕ РИСУНКОВ

Рис. 1. — Кремневые орудия фазы Видра. 1—3, 5, пластинки; 4, трапецевидная пластинка; 6, сверло.

Рис. 2. — Кремневые скребки фазы Видра.

Рис. 3. — Формы сосудов фазы Видра.

LES FOUILLES ARCHÉOLOGIQUES DE BOIAN

RÉSUMÉ

Les fouilles de Grădiștea Ulmilor (au milieu du lac de Boian) ont porté, en 1958, sur trois secteurs:

Boian A. Les dernières fouilles ont permis de constater que la portion qui subsiste de la station est d'environ 30 x 30 m. La surface fouillée n'a pas livré des vestiges d'habitation *in situ*. A l'extrémité de la station, on a trouvé, et vidé en grande partie, quelques fosses, dont l'une,

de dimensions plus importantes, contenait quantité de matériel céramique de la phase Vidra, de la civilisation de Boian. On doit signaler que cette même fosse a fourni un corps de figurine, modelé d'une manière réaliste. Une autre figurine a été découverte sur la plage, à la lisière de la station. A l'intérieur et à proximité de la station, cinq squelettes recroquevillés et couchés sur le côté gauche ont été mis au jour. Leur orientation était: N—NE 30°, N—E 50° et E—NE 80°. L'état de conservation du cinquième n'a pas permis d'en déterminer l'orientation. La position des bras est peu différente. La position stratigraphique et les caractéristiques ont permis à l'auteur d'attribuer les tombes à la civilisation de Boian (phase Vidra).

Boian B. Les fouilles pratiquées en 1958 dans cette station ont permis de déterminer la succession stratigraphique des dépôts archéologiques situés sur le tell. La couche de civilisation atteint, dans la portion fouillée, une épaisseur de 6 mètres.

A la base, il y a une mince couche de civilisation contenant des matériaux de la phase Bolintineanu (civilisation de Boian) — suivie d'une couche de plus de 5 m d'épaisseur, de la civilisation de Gumelnița. On y a délimité (d'après des âtres, des groupes de pierres de meule et autres critères) dix niveaux. A la base du niveau III — numéroté de bas en haut — on a dégagé les restes d'une construction en bois, formée de rangées de pieux verticaux (plus épais) et de pieux horizontaux (plus minces). Cette « construction » pourrait représenter une sorte de palissade.

A la couche gumelnițienne, se superpose une couche appartenant à la phase Gumelnița D et une autre datant de la première époque de l'âge du fer.

Dans le secteur de la nécropole, on a examiné les restes de quatre squelettes, appartenant à la dernière période de Gumelnița.

EXPLICATION DES FIGURES

Fig. 1. — Outils en silex de la phase Vidra. 1—3, 5, lames; 4, trapèze; 6, perçoir.

Fig. 2. — Racleur en silex, de la phase Vidra.

Fig. 3. — Différentes formes de vases de la phase Vidra.